

להשתחרר משעתוק פערים

והעמידו תלמידים הרבה - שבית שמאי אומרים: אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וכן אבות ועשיר. ובית הלל אומרים: לכל אדם ישנה, שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם חסידים צדיקים וכשרים. מסכתות קטנות, אבות דרבי נתן נ"א ג

ואפשר לומר שטעמיו של בית שמאי בתנאים הללו: היינו שיהיה חכם - כלומר מבין ובעל שכל כדי שתכף יבין מה שאמר רבו ולא יאבד הזמן. ועניו - שאם הוא גאה, מה יועיל?! כי יפגע בו רבו וילמדהו, הלא כל מה שלמד, התעיף עיניך בו ואיננו, כמו שאמרו זכרם לברכה שמי שהוא גאה חכמתו מסתלקת ממנו. נמצא רבו יגע לריק. ובן אבות - משום שאמרו רבינו זכרם לברכה חלק פסוק "בלב נבון תנוח חכמה" זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, ונמצא כשהוא בן אבות מצליח, שזכות אבותיו מסייעתו ולבו לב נבון, ונחה עליו רוח חכמה. ועשיר - כלומר די מחסורו כדי שלא יהנה מכבוד תורה ונוטל חיו מן העולם. ובית הלל סוברים שאם כך תתמעט התורה מישראל, לכן יש ללמד לכל אדם, והתורה אגן מגינה ומצל מצילה, ויחזור למוטב ואין לדקדק בזה. תרגום, חכם חיים יוסף דוד אזולאי, פתח עיניים, חלק ב, אבות א, והעמידו תלמידים הרבה, דפוס אליעזר סעדון, ליוורנו, תק"ן, עמ' פה

מכיוון שזכייה ביוקרה ובתגמולים זקוקה לגיטימציה, ומכיוון שתעודת בית הספר מהווה לגיטימציה, יש להסכים להגדרת בית הספר ... האומרת שבית הספר בחברתנו הוא מכשיר לגיטימציה להקצאת זכויות יתר, כלומר מכשיר המעניק לאי-שוויון בחלוקת התגמולים בחברה טעם וצידוק. על פי טעם וצידוק אלה, יגיעו בני המעמד הבינוני הלומדים בבית הספר הכללי לבית ספר סלקטיבי... ובסופו של דבר למוסד הכשרה אקסקלוסיבי, ויקימו משפחות של מעמד בינוני, שבניהן גם הם עתידים להצליח בבית הספר. בני המעמדות הנמוכים, לעומת זאת, לא יגיעו למוסדות חינוך "המייצרים" אנשים למעמד הבינוני, אלא יקימו משפחות כמו אלו שבהן נולדו, ועקב כך גם ילדיהן לא יפיקו תועלת בעתיד מבית הספר. ... בהכשילו את בני המעמד הנמוך, פועל בית הספר פעולה תכליתית שנודעת לה משמעות בחברותם. הכישלון בבית הספר נועד להכינם לכישלון הצפוי להם בחיים ולהביאם לידי כך שישלימו עמו מראש. כלומר בית הספר אינו רק מנגנון לגיטימציה של הקצאת זכויות יתר לחלק מאוכלוסיית תלמידיו; הוא גם מנגנון המכוון חלק אחר מאוכלוסיית התלמידים לכישלון הצפוי להם בחיים. את שני התפקידים האלה הוא ממלא בשליחות החברה... ורק במלאו את התפקיד הכפול, ממלא בית הספר את ייעודו בחברה. צבי לם, לחץ והתנגדות בחינוך: מאמרים ושיחות, ספרית פועלים, תל-אביב, תש"ס, עמ' 111-112

ובית הלל - לכל אדם ישנה: ... שמלמדים אפילו למי שאינו מבין תכף מה שאומר לו רבו, ואפילו אם פושע הוא - שלא נותן דעתו אחר כמה פעמים.

וגם אינו צריך שיהיה עניו מקודם, כי בעסק התורה יצמיח קרן הענווה, כי התורה דרכיה דרכי נועם, וידריכהו לילך בדרך הענווה ושפלות, שבעודו לומד יכיר ערך האדם מועט, כי קצור קצרה ידו, ולא יבקש כבודו. ובן אבות הנה כל ישראל בני אברהם יצחק ויעקב אבות העולם שבזכותם הוא מה שזכינו לתורה. תרגום, חכם רחמים נסים יצחק פאלאג'י, אבות הרא"ש, חלק ב, אבות דרבי נתן, פרק ב, דפוס יצחק שמואל, איזמיר, תרכ"ט, עמ' ו